

CO TO ZNACZY BYĆ KREATYWNYM I JAK ROZWIJAĆ TĘ UMIEJĘTNOŚĆ?

autorka scenariusza: Baiba Holma
opiekunka obszaru „Kreatywność”: Agnieszka Koszowska

O CZYM JEST TEN MATERIAŁ? DO KOGO JEST SKIEROWANY?

Ten materiał poświęciliśmy takim zagadnieniom, jak: czym jest kreatywność, co to znaczy być osobą kreatywną, co to jest kreatywne myślenie i jak je rozwijać.

Przygotowaliśmy to opracowanie z myślą o osobach zarządzających bibliotekami lub pracujących w bibliotekach, zainteresowanych tematem kreatywności w ogóle i rozwijaniem działalności edukacyjnej bibliotek w szczególności. Zachęcamy do lektury bibliotekarki i bibliotekarzy oraz wszystkie osoby, które chcą poszerzać wiedzę, rozwijać umiejętności, rozbudzać swój twórczy potencjał, a także zachęcać do tego użytkowników bibliotek i uczestników zajęć edukacyjnych organizowanych w bibliotekach.

CELE:

Dzięki temu materiałowi dowiesz się:

- × czym jest kreatywność i dlaczego jest nam dziś potrzebna,
- × kim jest osoba kreatywna,
- × co to jest kreatywne myślenie i jak je rozwijać,
- × jakie czynniki mają wpływ na kreatywność,
- × jakie zasoby w otoczeniu pomagają rozwijać tę umiejętność.

WPROWADZENIE, POJĘCIA:

Co to jest kreatywność?

Istnieje wiele definicji terminu "kreatywność". Np. *Encyklopedia Britannica* definiuje to pojęcie jako zdolność do tworzenia czegoś nowego. Tym czymś może być:

- × rozwiązanie jakiegoś problemu;
- × metoda, sposób postępowania albo urządzenie;
- × wytwór artystyczny (obiekt lub forma).

Dlaczego kreatywność jest nam potrzebna?

Nowe pomysły i rozwiązania są nam potrzebne w różnych sytuacjach życia zawodowego i prywatnego. W życiu codziennym chcielibyśmy, na przykład, znaleźć inny sposób na zorganizowanie przyjęcia urodzinowego niż w poprzednich latach albo po prostu naprawić zepsute krzesło. W sferze zawodowej, z kolei, zależy nam na pozyskaniu nowych pomysłów na to, jak np. przyciągnąć do biblioteki nowych użytkowników albo w jaki sposób ułożyć na półkach książki, by ułatwić czytelnikom ich odnajdywanie.

Badacze wymieniają kreatywność jako jedną z kluczowych kompetencji XXI wieku, a wręcz jako umiejętność zapewniającą przetrwanie. Żyjemy w czasach, w których technologie informacyjne i komunikacyjne stopniowo zastępują prace powtarzalne, ważne jest więc poszukiwanie nowych pomysłów, rozwiązań problemów i sposobów pracy.

Kreatywność to cecha istotna także dla bibliotek i bibliotekarzy. Biblioteki stale dostosowują swoje działania do nowych warunków, okoliczności i potrzeb użytkowników, dysponując przy tym ograniczonymi zasobami. Bardziej kreatywne zespoły bibliotek mają więcej pomysłów na to, jak skutecznie dotrzeć do nowych osób, znaleźć nowatorskie sposoby zaspokajania potrzeb lokalnych społeczności czy promowania usług bibliotek.

Kreatywna biblioteka to miejsce otwarte na pomysły zarówno bibliotekarzy, jak i użytkowników, instytucja działająca partycypacyjnie, aktywna, żywa, gotowa na eksperymentowanie.

Kreatywność przydaje się i małym, i dużym bibliotekom, nie jest więc uzależniona od posiadanych zasobów. Warto jednak pamiętać, że w każdej bibliotece mogą wystąpić przeszkody i problemy, które utrudnią generowanie czy wdrażanie nowych pomysłów. W większych bibliotekach, posiadających złożoną strukturę organizacyjną, proces pozyskiwania, a następnie wdrażania nowych pomysłów czy rozwiązań może być trudniejszy. Z drugiej strony, większa liczba zatrudnionych osób oraz bogatsze zasoby instytucji stwarzają więcej możliwości generowania i wdrażania nowych rozwiązań. Z kolei, dla małych bibliotek, niewielka liczba pracowników i ograniczone zasoby mogą być atutem, gdyż wymuszają poszukiwanie nowych pomysłów na działania. Plusem jest także to, że mniejsze organizacje są w stanie szybciej i efektywniej wdrażać nowe rozwiązania.

Kim jest osoba kreatywna?

Osoba kreatywna myśli i działa, starając się wychodzić "poza schematy", czyli poza wyuczone sposoby myślenia i działania.

Przez lata uważano, że kreatywność to szczególna cecha właściwa tylko wybranym osobom lub profesjom, takim jak pisarze, artyści, architekci, projektanci, naukowcy czy przedsiębiorcy. Obecnie dominuje pogląd, że kreatywnym może być każdy – że jest to umiejętność, której można się nauczyć, którą można ćwiczyć i rozwijać. A warto to robić, ponieważ kreatywność przydaje się w wielu zawodach i dziedzinach.

ISTOTA PROBLEMU:

Co sprawia, że jesteśmy kreatywni?

Zdaniem psychologów, większą zdolność do działania i myślenia kreatywnie wykazują osoby, które dobrze odnajdują się w nie do końca jasnych sytuacjach, z niedoborem informacji, niż takie, które preferują równowagę i źle znoszą niepokój czy dyskomfort.

Charakterystyczne dla osób kreatywnych cechy to między innymi: *ciekawość; różnorodność zainteresowań, otwartość na nową wiedzę i doświadczenia, gotowość do poszukiwania rozwiązań napotkanego problemu, dystans wobec trudności, umiejętność wychodzenia poza wyuczone schematy, bogata wyobraźnia, niezależność i oryginalność myślenia, pragnienie tworzenia nowych rzeczy.*

Według badaczy, kreatywności sprzyjają także takie czynniki, jak:

1. wiedza i doświadczenie w takich dziedzinach, jak sztuka, kulinaria czy twórczość literacka – pomagają dostrzegać nowe rozwiązania,
2. umiejętność kreatywnego myślenia – pomaga przyjmować inne, mniej oczywiste podejście do problemu,
3. gotowość do podejmowania wysiłku – poszukiwanie nowych rozwiązań i zmiana nawyków często wymaga czasu i wzmoczonej pracy,
4. specyficzny stan psychiczny – np. wewnętrzna motywacja, poczucie przyjemności i satysfakcji z procesu tworzenia lub działania w obliczu jakiegoś wyzwania.

Kreatywne myślenie i działanie oznacza również umiejętność inspirowania się tym, co już jest i wykorzystywania istniejących pomysłów czy rozwiązań w nowy sposób.

Obeznanie w danej dziedzinie oraz znajomość szerszego kontekstu pozwalają twórczym osobom patrzeć na problem z różnych perspektyw i odnajdywać rozwiązania, które były już stosowane gdzieś indziej, ale wymagają dostosowania do nowych okoliczności.

Czasami proste rozwiązania są najwłaściwsze i najbardziej efektywne. Nie ma potrzeby odkrywania Ameryki na nowo. Warto słuchać innych osób, zwłaszcza wywodzących się z odmiennych środowisk i mających inne doświadczenia, być otwartym na nowe pomysły i przyjmować je bez uprzedzeń. Na przykład, jakaś usługa lub rozwiązanie

organizacyjne stosowane w biznesie może się sprawdzić – po przystosowaniu do specyficznych potrzeb środowiska – również w bibliotece.

Warto też pamiętać o korzyściach, jakie kreatywność przynosi ludziom w ich codziennym życiu. Proces twórczy może mieć moc uzdrawiającą. Wyzwała głębokie pokłady ludzkiej nieświadomości, umożliwia zmianę perspektywy i sposobu postrzegania codziennych trudności, dzięki czemu pomaga złagodzić emocjonalny dyskomfort, a także lepiej poznać i zrozumieć samego siebie.

Czym jest kreatywne myślenie?

Pojęcie "kreatywne myślenie" najczęściej określa się jako myślenie o danej sytuacji lub problemie w nowy sposób, przyjmując świeżą perspektywę, która pomaga znaleźć nowe, niekonwencjonalne rozwiązania.

Kreatywne myślenie to proces, dzięki któremu powstają nowe pomysły. Podobnie jak inne procesy myślowe, myślenie kreatywne zaczyna się od zadawania pytań. Podstawowa różnica jest taka, że kolejnym etapem jest tu wykorzystanie wyobraźni – to ona jest drogowskazem prowadzącym do znajdowania odpowiedzi. Istotą kreatywnego myślenia jest szukanie nowych i przystosowywanie istniejących rozwiązań. W tym procesie wykorzystujemy inspirację, improwizację, intuicję, a także staramy się unikać oceniania.

Kreatywne myślenie jest najbardziej aktywne wtedy, gdy jesteśmy zaangażowani w takie procesy poznawcze, jak wyobrażenia, kontemplowanie, marzenia na jawie, a także gdy pozwalamy myślom na swobodny bieg.

Jak pobudzić kreatywne myślenie?

Istnieje wiele metod i technik, które wspierają i pomagają rozwijać kreatywne myślenie. Są to na przykład: burza mózgów, tworzenie map myśli, "przeramowanie" (ang. reframing), prognozowanie przyszłości czy odgrywanie ról. Te narzędzia stymulują kreatywność poprzez wykorzystanie różnych podejść i procesów, takich jak ćwiczenie płynności, elastyczności i oryginalności myślenia, stosowanie skojarzeń, rozpoznawanie wzorca, analizowanie sytuacji czy problemu z różnych punktów widzenia (np. podział na role, technika sześciu kapeluszy de Bono) lub wyobrażanie sobie różnych wariantów przyszłych zdarzeń.

Niektóre z tych technik, takie jak burza mózgów, można wykorzystać do pracy grupowej (np. podczas warsztatu lub spotkania zespołu biblioteki). Inne, np. zabawa w skojarzenia, mogą być z powodzeniem stosowane w czasie samodzielnych ćwiczeń (w indywidualnym treningu kreatywności).

Istotną rolę podczas tworzenia środowiska kreatywnego oraz gromadzenia zasobów pomocnych w rozwoju kreatywności mogą pełnić różnorodne inspirujące źródła: naturalne obiekty, czasopisma, dzieła sztuki, filmy, książki, gry itp.).

Według badaczy, w ćwiczeniu i rozwijaniu naszej kreatywności mogą nam pomóc pewne nawyki i działania. Są to np. długi spacer bez telefonu jako stały element codzienności, medytacja, wychodzenie poza strefę komfortu – uczenie się nowych rzeczy, podejmowanie wyzwań, odwiedzanie nieznanymi miejsc, rozmowa z obcymi ludźmi, gry i zabawy (z psem, dziećmi etc.), czy angażowanie się w takie aktywności, które na co dzień wymagają od nas mniej skupienia i uwagi.

Korzyści, jakie przynosi rozwijanie kreatywnego myślenia, to:

- × większa pewność siebie,
- × sprawne rozwiązywanie problemów,
- × szacunek ze strony innych osób w naszym otoczeniu,
- × możliwość zostania innowatorami,
- × inicjowanie i wprowadzanie zmian w otoczeniu.

Warto jednak pamiętać, że w pojęciu "kreatywność" zawiera się zarówno kreatywne myślenie, jak i działanie. To, że potrafisz wymyślać różne pomysły, może oznaczać, że jesteś po prostu pomysłowy, a pomysły należy potem jeszcze zrealizować.

DODATKOWE MATERIAŁY: ŹRÓDŁA ONLINE, POLECANA LITERATURA

Inspirujące wykłady TED na temat kreatywności

- × Adam Grant. Zaskakujące nawyki myślących nieszampowo:

https://www.ted.com/talks/adam_grant_the_surprising_habits_of_original_thinkers

Podczas wykładu psycholog Adam Grant mówi: „Musisz wpaść na wiele złych pomysłów, żeby potem znaleźć kilka dobrych”. Podkreśla, że warto być cierpliwym i wkładać w proces tworzenia dużo wysiłku.

- × Elizabeth Gilbert. Twój nieuchwytny geniusz twórczy:

https://www.ted.com/talks/elizabeth_gilbert_on_genius

Elizabeth Gilbert twierdzi, że kreatywność to coś, do czego zdolna jest każda osoba.

- × Manoush Zomorodi. Jak z nudy rodzą się najlepsze pomysły

https://www.ted.com/talks/manoush_zomorodi_how_boredom_can_lead_to_your_most_brilliant_ideas?utm_campaign=social&utm_medium=referral&utm_source=facebook.com&utm_content=talk&utm_term=social-science

Wykład na temat stanów emocjonalnych (takich jak nuda), które mogą być zaczątkiem kreatywnych pomysłów.

- × Ken Robinson twierdzi, że szkoły zabijają kreatywność:

https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity?language=pl#t-672330

Wykład sir Kena Robinsona o tym, jak system edukacyjny wpływa na kreatywność dzieci.

Polecana literatura:

- × Szmidt K. J. Trening kreatywności. Podręcznik dla pedagogów, psychologów i trenerów grupowych. Gliwice 2013
- × Gmitrzak D. Obudź swoją kreatywność. Jak aktywować twórczy potencjał umysłu. Gliwice 2013
- × Mechło P., Grzelka J. Trening intelektu. Wyćwicz pamięć, koncentrację i kreatywność w 31 dni. Gliwice 2014
- × Adair J. Sztuka twórczego myślenia. Kraków 2008

CZYNNIKI RYZYKA:

Kreatywność daje wiele korzyści zarówno bibliotece, jak i jej pracownikom i użytkownikom. Należy jednak mieć świadomość czynników ryzyka, jakie niesie ze sobą rozwijanie tej umiejętności w bibliotece oraz korzystanie z jej dobrodziejstw – są to:

- × szanse na realizację pomysłu, który został wymyślony i uznany za najlepszy, mogą okazać się niewielkie,
- × może nie być możliwe ani przetestowanie rozwiązania, które wygenerowaliśmy, ani jego wdrożenie,
- × obecność różnych „oponentów” w naszym otoczeniu – osób sceptycznie nastawionych, nieprzychylnych nowym pomysłom albo takich, które obawiają się zmian,
- × wprowadzanie na siłę nowych rozwiązań, podczas gdy te stare dobrze się sprawdzają (ignorowanie potrzeb ludzi),
- × brak zasobów, aby podjąć próby uczenia się kreatywności i wprowadzania jej w życie (np. brak czasu na szkolenie, brak możliwości ich wdrożenia).

Możliwe bariery:

- × niska motywacja wśród pracowników biblioteki do tego, by rozwijać swoją kreatywność i wprowadzać kreatywne działania w bibliotece,
- × niesprzyjająca struktura organizacyjna w bibliotece lub inne przeszkody formalne, których zmiana nie jest możliwa (dotyczy to zwłaszcza dużych bibliotek o złożonej strukturze),
- × zbyt mało czasu i okazji do rozwijania kreatywności w bibliotece i stosowania technik kreatywnego myślenia.